

นวัตกรรม: การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา
สู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอีสานตอนใต้
Innovation: Activity Development and Networking Arts and Culture in
Buddhism to Creative Tourism in Isan South

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน^{1*}, พระมหาคำพันธ์ ปากโร²,
พระครูวุฒิชัยธรรมบัณฑิต³ และ พระวิชาญ วุฒิโก⁴

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ประเทศไทย

⁴มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น ประเทศไทย

*ผู้รับผิดชอบบทความ

Chaiyasit Udomchokenamorn^{1*}, PhramahaKumpun Paprakaro²,
PhrakuWutthidhammabundit³, and Phrawichan Wuttigo (Joomkrong)⁴

E-mail: chaiyasit_ae@hotmail.com¹, naretes99@hotmail.com²

K_phapakaro@yahoo.com³, chaiyasit_ae@hotmail.com⁴

^{1, 2, 3}Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Ubon Ratchathani Campus, Thailand

⁴Mahamakut Buddhist University

Northeastern Campus, Khon Kaen Province, Thailand

*Corresponding author

Received: March 6, 2019 / Revised: May 16, 2019 / Accepted: June 5, 2019

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาและจัดระบบเครือข่ายการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานตอนใต้ (2) เพื่อศึกษาหลักการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงพุทธ และ (3) เพื่อเสนอแนะนวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลปวัฒนธรรมในเขตอีสานตอนใต้ เป็นการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถาม

คำสำคัญ: นวัตกรรม; ศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา; การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

แบบสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย จากกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงผสมผสาน โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ตัวอย่าง และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 28 ตัวอย่าง

ผลการวิจัยพบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของระดับความคิดเห็นนวัตกรรม: การพัฒนากิจการและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอีสานตอนใต้ รวมทั้ง 8 ด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 3.67) เรียงเป็นรายด้านลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านที่ 8 ด้านกิจการสร้างสรรค์ ($\bar{X}$ = 4.01) ด้านที่ 2 ด้านการพัฒนาโอกาสการท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 3.90) ด้านที่ 3 ด้านการพัฒนาบริการและนวัตกรรมใหม่ ๆ ($\bar{X}$ = 3.72) ด้านที่ 5 ด้านสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = 3.66) ด้านที่ 4 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}$ = 3.63) ด้านที่ 1 ด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 3.51) ด้านที่ 7 ด้านการรักษาและความต่อเนื่องภาคีเครือข่าย ($\bar{X}$ = 3.47) และด้านที่ 6 ด้านประโยชน์การสร้างเครือข่ายที่สมาชิกได้รับ ($\bar{X}$ = 3.45) ตามลำดับ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพในแต่ละด้าน ดังนี้ (1) ด้านศักยภาพนั้นจะขึ้นอยู่กับทุกภาคส่วนนั้นตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวตามเส้นทางแหล่งอารยธรรมที่ผสมผสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานนโยบายบริหารอุทยานแห่งชาติไปปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในระดับมาก ชุมชนควรสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานชุมชน (Community Based Ecotourism--CBET) ที่เน้นกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มอย่างแท้จริงของชุมชนในท้องถิ่น (2) ด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ประเภทธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และนวัตกรรมในการบริการและสินค้าทางการท่องเที่ยวให้มากขึ้น (3) ด้านการพัฒนาโอกาสการท่องเที่ยวได้ขยายเครือข่ายเส้นทางคมนาคมในด้านทางบก ทางน้ำ ทางเรือ ทางอากาศ หรือทำรถไฟรางให้เชื่อมโยงกับบริบทการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนากิจการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (รสิกา อังกูร, 2547) วัฒนธรรมจังหวัดภาคีเครือข่ายภาควิชาการ เช่น มหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค มหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (4) การสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในภาคอีสานที่มีความสำคัญ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ มรดกศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา โดยจะศึกษาและวิเคราะห์ถึงรูปแบบ กระบวนการจัดการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในลักษณะที่ว่า “เที่ยวไทยให้ถึงธรรม” ซึ่งมีแอปพลิเคชัน ที่สามารถตอบสนองได้ดียิ่งขึ้น (5) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม ภาครัฐและภาคเอกชน ต้องมีส่วนร่วมในเรื่องทรัพยากรในการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา จะเป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมขัดเกลาพัฒนาจิตใจนักท่องเที่ยวและชุมชน พร้อมทั้งวัดเป็นกลุ่มที่มีพลังสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (6) ด้านสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาได้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยผ่านวัฒนธรรมจังหวัด หรือกลุ่มหอการค้าในยุคสมัยนี้

ได้ผ่านไลน์ กลุ่มเฟซบุ๊กกลุ่มที่สมาชิกสร้างร่วมกันในเครือข่ายและส่งผลดีต่อการพัฒนายิ่งในยุคไทยแลนด์ 4.0 (7) ด้านประโยชน์การสร้างเครือข่ายที่สมาชิกได้รับในความปลอดภัยร่วมมือกับภาครัฐในการประชาสัมพันธ์ให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของนักท่องเที่ยวและรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ (8) ด้านการรักษาและความต่อเนื่องภาคีภาคีสานตอนได้กับต่างประเทศโดยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการประสานงานสร้างสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้าน ASEAN และประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาประเทศไทย มากเป็นลำดับต้น ๆ มีประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน (plan) การร่วมปฏิบัติ (do) การตรวจสอบ (check) และการปรับปรุง (act) เพื่อให้เกิดความยั่งยืน (9) ด้านกิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมได้ทำให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจอยาก “เที่ยวไปเรียนรู้ไป” ตรงกับแนวคิดของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มุ่งหวังการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการท่องเที่ยวแบบอาสาสมัครเป็นการท่องเที่ยวแบบ Volunteerism เป็นการท่องเที่ยวเรียนรู้สู่ชุมชนก่อให้เกิดรอยยิ้มและมิตรภาพที่น่าจดจำ อันเป็นประโยชน์กับสาธารณะต่อไป

Abstracts

This research aims at innovation: 1) Study of the cultural and the Buddhist culture and network. 2) Study the principles of developing creative activities to promote tourism in Buddhist arts and culture. 3) Inter innovation management, tourism, Buddhist art and culture in the south east. Both quantitative and qualitative researches were used. Interviews and small group meetings. From the sample and informants. Use a hybrid research model. The questionnaire was used for 400 samples/interview and 28 interviewees.

The research found that The development of activities and networking of Buddhist art and culture for creative tourism in the Northeast of Thailand, including 8 aspects were at the high level ($\bar{X}$ = 3.67). In terms of creative activities ($\bar{X}$ = 4.01), the second aspect was the development of tourism opportunities ($\bar{X}$ = 3.90). The fifth part of the network of Buddhist art and culture ($\bar{X}$ = 3.66) the fourth aspect of conservation of resources and environmental protection ($\bar{X}$ = 3.63). (3.51), 7th aspect of treatment and continuity of network partners ($\bar{X}$ = 3.47) and 6th aspect of benefits of network formation ($\bar{X}$ = 3.45). Order

The results of qualitative research in each area are as follows: (1) the potential is based on every sector that is well aware of the importance of tourism resources along the path of the integrated civilization in the lower northeast. Affecting the efficiency of the management policy implementation National parks go to the level of officers the community should establish a

Community Based Ecotourism Standard (CBET) that focuses on the real group work process of the local community. (2) The potential of the tourist attraction in the development of the tourist destination, nature, art, culture and innovation In more services and tourism products (3) the development of tourism opportunities has expanded the network of transportation routes in terms of Land, water, boat, air, or railway railways to be linked to the context of tourism to cover the importance of the development of tourism activities in Buddhism and culture in the northeast (Rasika Anakun, 2004). Province culture, network, academic sector, such as regional universities Monastic university Both Mahachulalongkornrajavidyalaya University and Mahamakut Rajabhat University (4) Creating a network of arts and culture in order to develop important tourist attractions in temples in the northeast Both in history Cultural heritage And learning according to Buddhism By studying and analyzing the form Tourism management process of temples that are tourist attractions And learning Buddhism in a way that “Travel to Thailand to be fair” which has applications That can respond more (5) in resource conservation and environmental protection Government and private sector Must be involved in the resources to create public consciousness for tourists. Buddhism will be an important part in molting, refining, developing minds, tourists and communities. And the temple is a powerful group that can push for change in a better way National Economic and Social Development Plan No. 11, with a focus on “allowing people to manage natural resources and the environment sustainably (6) in the creation of Buddhist arts and culture networks. Through the provincial culture Or trade bundles in this era have passed the line The Facebook group, the group that members create together in the network and has a great impact on the development of the Thai 4.0 era. (7) The benefits of creating a network that members receive in safety, cooperate with the public sector to promote All sectors see the importance of tourists and income from the tourism industry of the country. (8) The treatment and continuity of the South East Parties and foreign countries To participate in creating a coordinated closely with neighboring countries, especially ASEAN and countries with tourists to Thailand. Very high, with the highest efficiency and quality of the activity in every step, from planning, co-operation, check and improvement to achieve sustainability (9) In creative activities Activities that tourists can participate in activities, causing tourists who are interested in “Travel to learn” in line with the concept of creative tourists who look forward to tourism. That encourages tourists to exchange learning Volunteer tourism

management is a Volunteerism tour, which is a learning trip to the community, creating a smile and memorable friendship. Which is useful to the public

Keywords: Innovation; Arts and Culture in Buddhism; Creative Tourism

บทนำ

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะดำเนินไปได้ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการประสานงาน จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวในทุกด้านและเป็นไปอย่างสอดคล้องกัน ไม่เพียงเฉพาะการผสมผสานความต้องการและการตอบสนองแก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ต้องให้ความสำคัญต่อการดูแลรักษาความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นหลักควบคู่กันไป แต่ในปัจจุบันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 กำลังจะสิ้นสุดในปีนี้ การพัฒนาไม่สามารถดำเนินไปตามแผนได้ ด้วยปัญหาและอุปสรรค ดังนี้ (1) การบริหาร มีจัดการในส่วน of องค์การที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ ซึ่งปัญหาการบริหารจัดการในท้องถิ่นนั้น ๆ (2) แหล่งท่องเที่ยวกับกิจกรรมในปัจจุบัน การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวบางชนิดไม่คำนึงความเหมาะสม หรือผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว มุ่งแต่ผลประโยชน์ หลายแห่งยังมิได้กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว ชัดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (carrying capacity) (3) การบริการเป็นองค์ประกอบสำคัญในการอำนวยความสะดวก ส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ดูแล ให้นักท่องเที่ยวบรรลุวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว จึงกลายเป็นปัญหาการบริการที่ไม่มีมาตรฐาน (4) สิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์ แบบส่งเสริมคุณค่าและสวยงามให้แก่แหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ จึงกลายเป็นปัญหาการสร้างสิ่งแปลกปลอมหรือการทำลายทรัพยากรในการท่องเที่ยว (5) นักท่องเที่ยวถือเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้ต้องการหรืออุปสงค์ (demand) ของการท่องเที่ยว อีกทั้งนักท่องเที่ยว และ (6) ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว มีบทบาทและความสัมพันธ์ต่อการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบ รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เลิศพร ภาระสกุล, 2555) ความสำคัญดังกล่าวถือเป็นอีกหนึ่งกลไกในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจึงทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนล่าช้า ทำให้เกิดนวัตกรรม การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของภาคอีสานตอนใต้ ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการวางกลยุทธ์ของธุรกิจเกี่ยวกับการบริการการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาและจัดระบบเครือข่ายการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานตอนใต้
2. เพื่อศึกษาหลักการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงพุทธ
3. เพื่อเสนอแนะวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลปวัฒนธรรมในเขตอีสานตอนใต้

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรม: การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอีสานตอนใต้ ในการค้นหาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาในพื้นที่ภาคอีสานที่จะสามารถถูกพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบแนวสัมภาษณ์ คำถามปลายเปิด (open-ended questions) ที่ไม่ชี้แนะ ผู้วิจัยจะใช้ทั้งแบบบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปและสมุดโน้ตประกอบการเก็บข้อมูล โดยมีประเด็นคำถาม เกี่ยวกับนวัตกรรม: การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอีสานตอนใต้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร (documentary study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง จากพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างตัวชี้วัด ซึ่งกำหนดขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

ขอบเขตพื้นที่

การวิจัยในระยะนี้ศึกษาในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของภาคอีสานตอนใต้ จำนวน 5 จังหวัด ดังนี้ 1. จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ ศูนย์วัฒนธรรมอีสานใต้ 2. จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อุทยานลานบุญมหาวิหาร สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) 3. จังหวัดยโสธร ได้แก่ พระธาตุก่องข้าวน้อย (Phra That Kong Khao Noi) พระธาตุกู่จาน (Phra That Ku Chan) และ 4. จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ ปราสาทบ้านเบญญ์ (Prasat Ban Ben) วัดป่านานาชาติ (Wat Pa Nanachat) อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ (Kaeng Tana National Park) แก่งสะพือ (Kaeng Saphue)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของภาคอีสานตอนใต้ ในประเด็นดังนี้ คือ นวัตกรรม การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการออกแบบกิจกรรม

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว จำนวน 400 ตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว จำนวน 24 ตัวอย่าง

ขอบเขตด้านระยะเวลา

คณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิจัยระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2560–30 กันยายน 2561 (รวมระยะเวลา 1 ปี)

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

นวัตกรรม เป็นการสร้างกระบวนการแบบใหม่หรือพัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้มีกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เพื่อการสร้างมูลค่าทางการท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างเปลี่ยนแปลงจากเดิมโดยสิ้นเชิง ในพื้นที่ 1) จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ ศูนย์วัฒนธรรมอีสานใต้ 2) จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อุทยานลานบุญมหาวิหารสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) 3) จังหวัดยโสธร ได้แก่ พระธาตุก่องข้าวน้อย (Phra That Kong Khao Noi) พระธาตุกู่จาน (Phra That Ku Chan) และ 4) จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ ปราสาทบ้านเข็ญ (Prasat Ban Ben) วัดป่านานาชาติ (Wat Pa Nanachat) อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ (Kaeng Tana National Park) แก่งสะพือ (Kaeng Saphue)

ศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา

หมายถึง สิ่งประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นงานด้านจิตรกรรม สถาปัตยกรรม ตลอดจนความคิด ความเชื่อ ความรู้ ลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ ความรู้สึก ความประพฤติและกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบ ประเพณี ความกลมเกลียว ความก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (creative tourism)

หมายถึง การท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์สถานที่ โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และมีโอกาสได้ใช้ชีวิตร่วมกันกับเจ้าของสถานที่ หรือร่วมสร้างประสบการณ์ที่ดีกับเจ้าของวัฒนธรรม หรือมีปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ ทั้งจากการพูดคุย ทดลองทำ และการใช้ชีวิตร่วมกัน

แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพื้นที่บนเส้นทางถนนจังหวัดยโสธร-จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเกี่ยวกับประเด็นดังต่อไปนี้ 1. ประเพณีมรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) 2. ประเพณีศิลปะ (arts) เป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานของศิลปวัฒนธรรม 3. ประเพณีวิถีชีวิต (lifestyles) เป็นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การดำรงชีวิตหรือวิถีการทำมาหากินของคนในชุมชนท้องถิ่นหรือชาวพื้นเมือง 4. ประเพณีสื่อ (media) เป็นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารกับกลุ่มคนกลุ่มใหญ่หรือสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย งานสื่อสิ่งพิมพ์ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (publishing and printed media) งานโสตทัศน (audiovisual) สื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ วิทยุ หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริม

ความรู้ความเข้าใจการเป็นมาของต้นแบบ (originality) ความเป็นของแท้ดั้งเดิม (authenticity) ของแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่นั้น ๆ เป็นต้น 5. ประเภทการตอบสนองความต้องการของลูกค้า (functional creation) เป็นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการแตกต่างกัน แบ่งเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มการออกแบบ (design) กลุ่มสื่อสมัยใหม่ (new media) กลุ่มบริการทางความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (creative tourism services)

กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

หมายถึง วิธีส่งเสริมและการบริหารการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การยกระดับแหล่งท่องเที่ยว การจัดการพื้นที่ การส่งเสริมการท่องเที่ยว การสร้างเครือข่ายภาคีสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชน การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ คือ ด้านวิชาการ ด้านนโยบาย ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์ ด้านสังคมและชุมชน รวมถึงการเผยแพร่ในวารสาร จดสิทธิบัตร ฯลฯ และหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านวิชาการ 1) ทำให้ได้แหล่งท่องเที่ยวนวัตกรรม: การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานีที่จะสามารถถูกพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2) ทำให้ทราบแนวทางการพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานี 3) ทำให้ทราบแนวกลยุทธ์เพื่อการพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานี และ 4) ได้กลยุทธ์การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานี

2. ด้านนโยบายแห่งรัฐ คือ 1) ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยภาครัฐจะได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานี และ 2) ภาครัฐสามารถนำสารสนเทศจากการวิจัยไปออกนโยบายการพัฒนาเพื่อยกระดับศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานี

3. ด้านพลเมือง คือ ภาคประชาชนและภาคประชาสังคม ได้รับทราบแนวทางการยกระดับศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในภาคอีสานตอนใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรม: การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอีสานตอนใต้ ผู้วิจัยได้นำเสนอขั้นตอนและมีการศึกษาวิจัย “นวัตกรรม: การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอีสานตอนใต้” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่างทั้งที่เป็นพระสงฆ์ พระเถระผู้ใหญ่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวการเรียนรู้ภายในวัด ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว โดยใช้ การสัมภาษณ์ในเชิงลึก (interviews) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (observations participant) การประชุมกลุ่มย่อย (focus group) และการสัมภาษณ์เชิงวิชาการเป็นเครื่องมือในการศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้ เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา แล้วทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ในเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายผลการวิจัยตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 43.0 อายุ 35-44 ปี ร้อยละ 38.0 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือปวช. ร้อยละ 29.5 มีอาชีพค้าขาย/ภาคเอกชน ร้อยละ 48.3 เป็นพื้นที่ป่าไม้ พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2548 ร้อยละ 36.3 ประเภทศิลปะ ร้อยละ 51.5 ถนนยางมะตอย ร้อยละ 52.5

1. การศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาและจัดระบบเครือข่ายการท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานตอนใต้ พบว่า

ด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.51) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อ (1) มีคุณค่าและความดึงดูดใจของทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = 4.04) การวิจัยเชิงคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวในด้านศักยภาพส่งผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลต่อประสิทธิภาพการนำนโยบายบริหารอุทยานแห่งชาติไปปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในระดับมาก ชุมชนควรสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานชุมชน (Community Based Ecotourism-CBET) ที่เน้นกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มอย่างแท้จริง มีเป้าหมายและหลักการทำงานที่ชัดเจน รูปแบบการท่องเที่ยวที่ต้องจัดการโดยชุมชนไม่ใช่การท่องเที่ยวชุมชน (tourism in community)

ด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.51) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อ (1) มีคุณค่าและความดึงดูดใจของทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = 4.04) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนั้น ประเภทธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งการบูรณะซ่อมแซม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้มีความสมบูรณ์ (กิตติชัย เจริญชัย, 2548) โดยจัดระบบแหล่งท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม Cluster รวม 9 กลุ่มทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดความหลากหลายและแตกต่างกัน กระจายโอกาสของนักท่องเที่ยวไปยังหัวเมืองรองภายในแต่ละ Cluster ให้มีการพัฒนาในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐาน และนวัตกรรมในการบริการและสินค้าทางการท่องเที่ยวให้มากขึ้น

ด้านการพัฒนาโอกาสการท่องเที่ยว

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้านการพัฒนาโอกาสการท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$) ได้เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อ 6 ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.50$) ผลการวิจัยเชิงคุณภาพด้านการพัฒนาโอกาสการท่องเที่ยวได้ขยายเครือข่ายเส้นทางการคมนาคม ในด้านทางบก ทางน้ำ ทางเรือ ทางอากาศ หรือทำรถไฟรางให้เชื่อมโยงกับบริบทการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$) ลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อที่ 1 การจัดการและป้องกันผลกระทบจากการใช้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยว เช่น การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว ด้านกระบวนการ ($\bar{X} = 3.72$) ส่วนในเชิงคุณภาพนั้น พบว่า ภาครัฐและภาคเอกชน ต้องมีส่วนร่วมในเรื่องทรัพยากรในการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้พระพุทธศาสนา จะเป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมขัดเกลาพัฒนาจิตใจก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสอดคล้องกับปรัชญาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 โดยมุ่งเน้น “ให้ประชาชนจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน การปรับกระบวนการทัศน์ การพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศต่อไป

ด้านสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$) ลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อที่ 4 การสร้างความรู้สึกร่วมกันกับกระบวนการทำงานเครือข่าย ($\bar{X} = 3.81$) รองลงมาข้อที่ 1 การกำหนดโครงสร้างการทำงาน การติดตามและประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.71$) ข้อที่ 3 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ข้อที่ 5 การพัฒนาระบบความโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล มีระดับเท่ากัน ($\bar{X} = 3.65$) รองลงมาข้อที่ 5 การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย ($\bar{X} = 3.50$) และระดับน้อย ข้อที่ 6 การจัดระบบข้อมูลข่าวสารและการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย ($\bar{X} = 3.35$) ส่วนผลด้านคุณภาพในปัจจุบัน ในด้านการสร้างเครือข่ายนี้ได้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แต่ในยุคสมัยนี้ได้ผ่านไลน์ กลุ่มเฟซบุ๊ก กลุ่มที่สมาชิกสร้างร่วมกันในเครือข่ายและส่งผลต่อการพัฒนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 ต่อไป

ด้านประโยชน์การสร้างเครือข่ายที่สมาชิกได้รับ

โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.45$) เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือ ข้อที่ 2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เสมอ ($\bar{X} = 3.57$) รองลงมาข้อที่ 3 มีการจัดสรรทรัพยากรที่ดี ($\bar{X} = 3.43$) และระดับน้อยคือ ข้อที่ 1 มีการประสานงานร่วมมือระหว่างกัน ($\bar{X} = 3.35$) ซึ่งส่งผลตอบรับในเชิงคุณภาพ การสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยร่วมมือกับภาครัฐในการประชาสัมพันธ์ให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของนักท่องเที่ยว และรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ การรณรงค์ด้านจรรยาบรรณการประกอบ การ การติดตั้ง TV วงจรปิดภายในสถานประกอบการ และพื้นที่ใกล้เคียง การเชื่อมโยงข้อมูลเครือข่ายด้านความปลอดภัยด้วย

ด้านการรักษาและความต่อเนื่องภาคีด้านการรักษาและความต่อเนื่องภาคี

โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.47) เรียงเป็นรายด้าน ลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อที่ 4 มีความช่วยเหลือและสร้างความเสมอภาคผลประโยชน์เท่าเทียม ($\bar{X}$ = 3.81) ส่วนเชิงคุณภาพนั้นภาคีสานตอนได้กับต่างประเทศ โดยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการประสานงานสร้างสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้าน ASEAN และประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาประเทศไทยมากเป็นลำดับต้น ๆ และร่วมกันพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน (plan) การร่วมปฏิบัติ (do) การตรวจสอบ (check) และการปรับปรุง (act) เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. การศึกษาหลักการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงพุทธ พบว่า

ด้านกิจกรรมสร้างสรรค์

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.01) เรียงเป็นรายด้าน ลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อที่ 3 กิจกรรมก่อสร้าง ($\bar{X}$ = 4.23) ข้อที่ 3 กิจกรรมใช้ชีวิต ($\bar{X}$ = 4.10) ข้อที่ 4 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ($\bar{X}$ = 4.00) ข้อที่ 1 กิจกรรมเที่ยวกินอยู่ ($\bar{X}$ = 3.88) และข้อที่ 5 กิจกรรมพิธีกรรม ($\bar{X}$ = 3.82) ตามลำดับ ผลจากเชิงคุณภาพนั้น กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมได้ทำให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจอยาก “เที่ยวไปเรียนรู้ไป” ซึ่งตรงกับแนวคิดของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่มุ่งหวังการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการท่องเที่ยวแบบอาสาสมัครเป็นการท่องเที่ยวแบบ Volunteerism และส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับความสุขจากการท่องเที่ยวและมีความสุขเกิดภายในจิตใจในการทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์กับสาธารณะต่อไป

3. การนำเสนอนวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลปวัฒนธรรมในเขตอีสานตอนใต้ พบว่า

ด้านการพัฒนาการบริการและนวัตกรรมใหม่

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.72) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อ 1 มีบริการที่พักเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 4.55) และผลสรุปในเชิงคุณภาพนั้นได้มีการสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในภาคอีสานที่มีความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดีศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา และการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในลักษณะที่ว่า “เที่ยวไทยให้ถึงธรรม” ซึ่งได้มีแอปพลิเคชันที่สามารถตอบสนองได้อย่างขึ้น

สรุปผล

สรุปผลการวิจัยในภาพรวมทุกด้าน นวัตกรรม: การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอีสานตอนใต้ รวมทั้ง 8 ด้าน สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้ ค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของระดับความคิดเห็น นวัตกรรม: การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอีสานตอนใต้ รวมทั้ง 8 ด้าน อยู่ในระดับ

มาก ($\bar{X} = 3.67$) เรียงเป็นรายด้านลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านที่ 8 ด้านกิจกรรมสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 4.01$) ด้านที่ 2 ด้านการพัฒนาโอกาสการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.90$) ด้านที่ 3 ด้านการพัฒนาการบริการและนวัตกรรมใหม่ ๆ ($\bar{X} = 3.72$) ด้านที่ 5 ด้านสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ($\bar{X} = 3.66$) ด้านที่ 4 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.63$) ด้านที่ 1 ด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.51$) ด้านที่ 7 ด้านการรักษาและความต่อเนื่องภาคีเครือข่าย ($\bar{X} = 3.47$) และด้านที่ 6 ด้านประโยชน์การสร้างเครือข่ายที่สมาชิกได้รับ ($\bar{X} = 3.45$) ตามลำดับ

ส่วนในเชิงคุณภาพ การจัดการการท่องเที่ยวในด้านศักยภาพนั้นจะขึ้นอยู่กับทุกภาคส่วนนั้น ตระหนักดีถึงความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวตามเส้นทางแหล่งอารยธรรมที่ผสมผสานในภาคตะวันออกเชิงเหนือ-ตอนล่าง อันจะส่งผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลต่อประสิทธิภาพการนำนโยบายบริหารด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยจัดระบบแหล่งท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม Cluster รวม 9 กลุ่มทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดความหลากหลายและแตกต่างกัน เป็นการกระจายโอกาสของนักท่องเที่ยวไปยังหัวเมืองรองภายในแต่ละ Cluster ให้มีการพัฒนาในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานโดยมีจิตสาธารณะเป็นตัวชี้วัดความเข้มแข็งของสังคม อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในการประสานงานสร้างสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้าน ASEAN และประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาประเทศไทยมากเป็นลำดับต้น ๆ ที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นสิ่งที่ต้องนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่งานวิจัยนี้

อภิปรายผล

นวัตกรรม: การพัฒนากิจกรรมและสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอีสานตอนใต้ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิงร้อยละ 43.0 อายุ 35-44 ปี ร้อยละ 38.0 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือปวช. ร้อยละ 29.5 มีอาชีพค้าขาย/ภาคเอกชน ร้อยละ 48.3 เป็นพื้นที่ป่าไม้ พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2548 ร้อยละ 36.3 ประเภทศิลปะ ร้อยละ 51.5 ถนนยางมะตอย ร้อยละ 52.5 และรวมทุกด้าน รวมทั้ง 8 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) เรียงเป็นรายด้าน ลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านที่ 8 ด้านกิจกรรมสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 4.01$) ด้านที่ 2 ด้านการพัฒนาโอกาสการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.90$) ด้านที่ 3 ด้านการพัฒนาการบริการและนวัตกรรมใหม่ ๆ ($\bar{X} = 3.72$) ด้านที่ 5 ด้านสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ($\bar{X} = 3.66$) ด้านที่ 4 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.63$) ด้านที่ 1 ด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.51$) ด้านที่ 7 ด้านการรักษาและความต่อเนื่องภาคีเครือข่าย ($\bar{X} = 3.47$) และด้านที่ 6 ด้านประโยชน์การสร้างเครือข่ายที่สมาชิกได้รับ ($\bar{X} = 3.45$) ตามลำดับ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพในแต่ละด้าน ดังนี้ (1) ด้านศักยภาพกิจกรรมจะขึ้นอยู่กับทุกภาคส่วนนั้น ตระหนักดีถึงความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวตามเส้นทางแหล่งอารยธรรมที่ผสมผสาน มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานชุมชน (Community Based Ecotourism--CBET) ที่เน้นชุมชนในท้องถิ่นสอดคล้อง

กับ รสิกา อังกูร (2547) ได้กล่าวถึงแนวทางการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไว้ในหนังสือ “การพัฒนา ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” และสอดคล้องกับ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2538) ได้จัดกลุ่มกิจกรรมของภาครัฐและแสดงสัดส่วนระหว่างบทบาทของรัฐกับเอกชนและประชาชนไว้ (2) ด้าน ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐาน และนวัตกรรม ในการบริการและสินค้าให้มากขึ้น สอดคล้องกับ เลิศพร ภาระสกุล (2555) ได้กล่าวถึงบทบาทของคนท้องถิ่น หรือผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยกล่าวไว้ในหนังสือ “พฤติกรรม นักท่องเที่ยว” ส่งผลให้เกิดการกลับไปเยือนซ้ำอีกหรือไม่กลับมาเยือนอีกเลย (3) ด้านการพัฒนาโอกาส การท่องเที่ยวได้ขยายเครือข่ายเส้นทางการคมนาคมในด้านทางบก ทางน้ำ ทางเรือ ทางอากาศ หรือทำรถไฟราง ให้เชื่อมโยงกับบริการการท่องเที่ยวต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยการสร้างจิตสำนึกสาธารณะเครือข่ายภาครัฐ ได้สอดคล้องกับผลการวิจัย ของ กิตติชัย เจริญชัย (2548) ได้ศึกษา *แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดและศักยภาพการท่องเที่ยว เพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) บ้านชะยอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภोजึงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี* มี 7 ด้าน คือ ผลิตภัณฑ์และบริการ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร กระบวนการ และลักษณะทางกายภาพ รวม มี 8 ด้าน คือ ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อม ด้านมูลค่าเพิ่ม และด้านการส่งเสริมการตลาด (4) การสร้าง เครือข่ายศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในลักษณะที่ว่า “เที่ยวไทยให้ถึงธรรม” ซึ่งได้มี แอปพลิเคชันที่สามารถตอบสนองได้ยิ่งขึ้น เพราะ Burke (1999) กล่าวว่า การที่เครือข่ายดำรงอยู่ได้ก็ด้วย เหตุผลหลายประการ เพื่อให้เกิดประโยชน์จากการมีประสบการณ์แตกต่างกัน หน่วยงานส่งเสริมสนับสนุน การสร้างเครือข่าย (5) ด้านประโยชน์การสร้างเครือข่ายที่สมาชิกได้รับในความปลอดภัยร่วมมือกับภาครัฐ ในการประชาสัมพันธ์ให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของนักท่องเที่ยวจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ ได้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ นนทวรรณ ส่งเสริม (2561) เป็นกรอบกิจกรรมการสร้างเครือข่ายที่สมาชิก ได้รับในความปลอดภัยร่วมมือกับภาครัฐในการประชาสัมพันธ์ให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของนักท่องเที่ยว และรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ (6) ด้านการรักษาและความต่อเนื่องภาคี ภาคอีสานตอนใต้ กับต่างประเทศโดยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการประสานงานสร้างสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การวางแผน (plan) การร่วมปฏิบัติ (do) การตรวจสอบ (check) และการปรับปรุง (act) เพื่อให้เกิดความยั่งยืน (7) ด้านกิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมได้ทำให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจ อยาก “เที่ยวไปเรียนรู้ไป” ซึ่งตรงกับแนวคิดของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่มุ่งหวังการท่องเที่ยว ที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยว ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการท่องเที่ยวแบบอาสาสมัครเป็นการท่องเที่ยว แบบ Voluntourism เป็นการท่องเที่ยวเรียนรู้สู่ชุมชนก่อให้เกิดรอยยิ้มและมิตรภาพที่น่าจดจำ (Burke, 1999) และได้สอดคล้องกับการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านและบริการในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับธุรกิจการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ยังได้กำหนดเป้าหมายที่สำคัญของประเทศทางด้านการสร้างดุลยภาพ ทางเศรษฐกิจ รูปแบบการบริหารจัดการในลักษณะ “พหุภาคี” ในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ในแต่ละท้องถิ่น

ที่มีอยู่ในพื้นที่ในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่ามี 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ (1) การบริหารจัดการโดยรัฐฝ่ายเดียว โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบดั้งเดิม (2) การบริหารจัดการโดยรัฐร่วมกับประชาชน ได้แก่ การบริหารการพัฒนาที่เปิดโอกาสและองค์กรประชาชน ซึ่งแล้วแต่รูปแบบของการมีส่วนร่วม (Starkey, 1997)

เอกสารอ้างอิง

- กิตติชัย เจริญชัย. (2548). *แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดและศักยภาพการท่องเที่ยว เพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) บ้านชะชอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี*. รายงานการศึกษาอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2538). *แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นนทวรรณ ส่งเสริม. (2561). *การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, คณะมนุษยศาสตร์ และการจัดการการท่องเที่ยว.
- รลิกา อังกูร. (2547). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เลิศพร ภาระสกุล. (2555). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร: วี. พรินท์. (1991).
- Burke, A. (1999). Communications & development: A practical guide. *Social Development Division Department for International Development*, 94, 76-79.
- Starkey, P. (1997). *Networking for development*. London: International Forum for Rural Transport and Development.